

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.84>

УДК 336

*I. О. Григорук,
к. е. н., доцент кафедри фінансів,
ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний університет»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-6031>*

*О. В. Колісник,
аспірант, ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний університет»
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0733-6493>*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*I. Hryhoruk,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance,
Vinnytsia Financial and Economic University
(Private Higher Education Institution)
O. Kolisnyk,
Postgraduate student, Vinnytsia Financial and Economic University
(Private Higher Education Institution)*

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF UKRAINE'S FINANCIAL POLICY IN THE CONTEXT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті здійснено комплексний аналіз сучасного стану фінансової політики України в контексті економічного розвитку. Визначено основні теоретичні засади функціонування фінансової політики, розглянуто її зв'язок з макроекономічною стабільністю, зростанням ВВП, інвестиційною

активністю та зайнятістю. Особливу увагу приділено трансформації фінансових інструментів у період 2022–2024 років в умовах повномасштабної війни. Виокремлено антикризові заходи, оцінено ефективність податкової та бюджетної політики, виявлено ключові проблеми, зокрема фінансові дисбаланси, короткострокову орієнтацію та обмежену результативність. Обґрунтовано необхідність структурних реформ та інституційного посилення публічного фінансового управління для забезпечення сталого економічного розвитку в умовах високої зовнішньої та внутрішньої нестабільності. Запропоновано напрями вдосконалення податково-бюджетної системи з урахуванням євроінтеграційних орієнтирів. Матеріали статті можуть бути використані у процесі розробки середньострокових фінансових стратегій та бюджетного планування.

The article presents a comprehensive analysis of the current state of Ukraine's financial policy in the context of economic development. The theoretical foundations and conceptual framework of financial policy are outlined, with emphasis on its role in ensuring macroeconomic stability and stimulating economic growth. The study examines the interrelation between fiscal instruments and key macroeconomic indicators such as GDP, investment dynamics, and employment. Special attention is paid to the transformation of financial policy mechanisms during 2022–2024 under the conditions of full-scale war. The paper highlights crisis response measures, including shifts in expenditure priorities, tax relief programs, and institutional reinforcement of fiscal control. The efficiency of tax and budgetary policy is assessed, and major challenges are identified, including structural imbalances, short-term orientation, and low program performance. The impact of public expenditures on economic activity and internal demand is analyzed. The need for structural reforms in the fiscal sector is substantiated, particularly regarding tax base expansion and expenditure optimization. The importance of transparency, digitalization, and result-based

budgeting is underlined. The article also emphasizes the role of decentralization and institutional capacity in achieving long-term financial sustainability. Recommendations are provided to improve public finance management in line with EU integration objectives. The findings may serve as a basis for designing future fiscal strategies and planning tools. The research contributes to the development of a more resilient and responsive model of state financial governance. Future research should focus on assessing the long-term effects of wartime fiscal adjustments. The article may also inform policymakers involved in post-war recovery planning. Additionally, it highlights the importance of harmonizing national fiscal practices with international standards. Strengthening fiscal institutions remains essential for maintaining stability in high-risk geopolitical environments.

Ключові слова: *фінансова політика, фінансова система, бюджетна стратегія, податкова реформа, макроекономічна стабільність, антикризові заходи, державні витрати, економічне зростання.*

Keywords: *financial policy, fiscal system, tax reform, budget strategy, macroeconomic stability, public expenditures, crisis management, economic development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фінансова політика України в умовах війни та економічної нестабільності набуває критичного значення як інструмент забезпечення макроекономічної стійкості, підтримки соціальної сфери та захисту національних інтересів. Проблема полягає у необхідності переходу від ситуативного антикризового реагування до стратегічної, прозорої та результативної фінансової моделі, що відповідає сучасним викликам. Це зумовлює потребу в науковому обґрунтуванні напрямів оптимізації податково-бюджетної політики та її інституційного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі фінансова політика розглядається як ключовий елемент системи економічного регулювання держави, що забезпечує збалансованість між фінансовими ресурсами та стратегічними потребами розвитку. У роботі Г.М. Коцюрубенка акцент зроблено на системності фінансової політики як складової економічної політики держави, зокрема наголошено на важливості узгодження між податковою, бюджетною та борговою складовими в умовах зростання економічної нестабільності [1]. М.Я. Кобеля зосереджується на теоретичних аспектах фінансової політики, окреслюючи її базові функції, принципи та цілі, а також розкриває природу її впливу на формування економічної моделі держави [2]. Дослідження В. Малишка та Д. Буторіна присвячене особливостям фінансової політики України в контексті глобалізаційних процесів, де автори підкреслюють необхідність адаптації національної фінансової системи до викликів зовнішнього середовища та інтеграційних зобов'язань [3]. Загалом проаналізовані праці свідчать про наукову зацікавленість як у фундаментальному осмисленні сутності фінансової політики, так і в її прикладних аспектах в умовах сучасних трансформацій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є аналіз сучасного стану фінансової політики України з урахуванням її впливу на економічний розвиток, визначення основних проблем та окреслення можливих напрямів вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах трансформаційних змін і викликів воєнного часу фінансова політика України набуває вирішального значення для забезпечення макроекономічної стабільності, підтримки соціальних стандартів і формування передумов сталого розвитку. Особливої актуальності набуває необхідність оцінки ефективності фінансової політики в контексті забезпечення економічного зростання, зниження рівня фінансових ризиків та підвищення довіри до державних інституцій.

Фінансова політика держави становить собою сукупність заходів, спрямованих на формування, розподіл і використання централізованих та децентралізованих фінансових ресурсів з метою досягнення стратегічних економічних і соціальних цілей. Вона охоплює податкову, бюджетну, боргову, митну та валютну політику як взаємопов'язані елементи єдиного фінансового механізму державного регулювання економіки [1].

Сутність фінансової політики полягає в цілеспрямованому впливі держави на фінансову систему, що включає як стимулювання розвитку виробництва, так і забезпечення фінансової стабільності, соціального захисту населення та реалізації пріоритетних національних програм [2]. В умовах глобалізації та кризових явищ фінансова політика також виконує стабілізаційну функцію, забезпечуючи баланс між державними доходами та витратами, управління державним боргом, підтримку інвестиційної активності.

Варто наголосити, що фінансова політика не є статичним явищем: вона змінюється залежно від внутрішньої економічної динаміки, зовнішньополітичного середовища та актуальних викликів, зокрема військових дій, міграційної кризи, інфляційного тиску. Як зазначено в Національній економічній стратегії України до 2030 року, одним із ключових завдань фінансової політики має стати забезпечення фіскальної стійкості з одночасною підтримкою економічного зростання [3].

Таким чином, поняття фінансової політики охоплює не лише технічне управління грошовими потоками, а й стратегічне планування, орієнтоване на довгостроковий розвиток держави та підвищення якості життя населення. Основні функції фінансової політики держави представлені на (Рис.1).

Інструментарій фінансової політики охоплює як прямі (державні витрати, субсидії, трансферти), так і непрямі засоби впливу (податкові пільги, механізми державного приватного партнерства, державне регулювання ринку цінних паперів тощо). У період війни особливу роль відіграють цільові програми оборонного фінансування, податкові

послаблення для критичної інфраструктури та контроль за ефективністю бюджетного ресурсу [4]

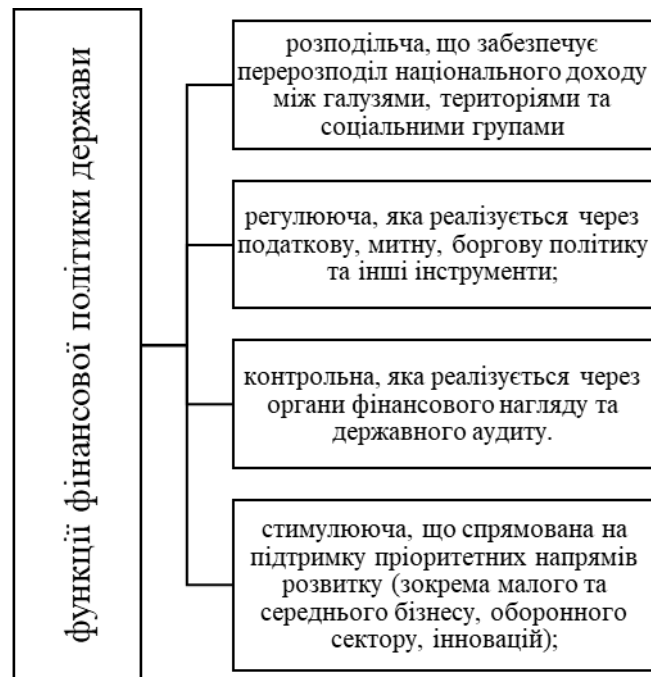

Рис.1. Основні функції фінансової політики держави та їх суть.

Джерело: сформовано автором на основі джерела[1-3]

Ефективність інструментів фінансової політики значною мірою залежить від прозорості фіскального процесу, спроможності інституцій та адаптивності до змін. На цьому також акцентує Світовий банк, вказуючи на необхідність узгодження фіскальних рішень з довгостроковими структурними реформами

Фінансова політика виступає одним із ключових чинників, що формують траєкторію економічного зростання країни. Через механізми оподаткування, державних витрат і боргового управління держава має змогу впливати на сукупний попит, інвестиційну активність, рівень зайнятості та технологічний розвиток. Зокрема, податкова політика здатна як стимулювати економічне зростання через зниження фіскального навантаження на бізнес, так і стримувати його в разі надмірної фіскальної централізації.

Бюджетна політика, своєю чергою, забезпечує реалізацію пріоритетів соціально-економічного розвитку через систему державних витрат.

Орієнтація на капітальні інвестиції в інфраструктуру, людський капітал та інновації має прямий мультиплікативний ефект, активізуючи ділову активність і підвищуючи продуктивність. У цьому контексті важливою є ефективність розподілу бюджетних ресурсів, а також дотримання принципів прозорості й підзвітності.

Особливу увагу необхідно приділяти якості фіскального управління. Несистемна фінансова політика, яка ґрунтується переважно на латанні бюджетних дір або короткостроковому реагуванні на кризи, формує несприятливе середовище для бізнесу, підвищує рівень невизначеності й стримує притік інвестицій. Натомість збалансована фінансова політика з чіткою середньостроковою перспективою здатна забезпечити стійке економічне зростання навіть в умовах зовнішніх шоків.

Підтвердженням прямого взаємозв'язку між фінансовою політикою та зростанням економіки є аналітичні висновки Ради з фінансової стабільності України, яка наголошує: фіскальна політика, орієнтована на довгострокові цілі та структурні зміни, знижує вразливість економіки до кризових явищ і сприяє сталому розвитку [5].

Досвід розвинених країн свідчить, що фінансова політика є дієвим інструментом забезпечення довгострокового економічного зростання лише за умов стратегічного планування, інституційної стабільності та високої фіскальної культури. Так, у країнах Європейського Союзу фінансова політика базується на середньостроковому бюджетному плануванні, жорсткій дисципліні витрат та ефективному управлінні державним боргом. Ключовим елементом є дотримання «золотого правила бюджету», за яким державні запозичення спрямовуються переважно на інвестиційні, а не поточні витрати.

У США фінансова політика зорієнтована на підтримку макроекономічної стабільності та стимулювання інновацій через систему податкових пільг і субсидій для наукоємних секторів. Фіскальні стимули активно застосовуються в періоди криз — наприклад, у вигляді пакетів

бюджетної підтримки домогосподарств та малого бізнесу. Водночас важливою є незалежність інституцій, що відповідають за аудит і контроль публічних фінансів.

Південна Корея демонструє ефективне поєднання бюджетного маневру з розвитком стратегічних галузей економіки. Її досвід свідчить про ефективність державного партнерства з бізнесом, особливо в умовах посткризового відновлення. Акцент робиться на інвестиціях у технології, експортну підтримку та професійний розвиток робочої сили.

Для України адаптація цих підходів можлива за умов посилення інституційної спроможності, переходу до середньострокового бюджетного планування, підвищення прозорості та незалежного контролю за витрачанням коштів. Як зазначено у звіті Міжнародного валютного фонду, Україні варто орієнтуватися на послідовність у фіскальній політиці, зменшення дефіциту бюджету, податкову реформу, а також створення умов для зростання внутрішніх інвестицій [6].

Аналіз структури державних фінансів України свідчить про домінування податкових надходжень у формуванні доходної частини бюджету, при цьому основну частку становлять податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств і податок на доходи фізичних осіб. У 2023 році частка податкових доходів у загальній структурі доходів державного бюджету перевищила 80 %, тоді як неподаткові доходи та офіційні трансферти відігравали допоміжну роль. При цьому значне зростання спостерігалось за рахунок міжнародної фінансової підтримки, що має виняткове значення в умовах воєнного стану.

У видатковій частині бюджету пріоритетними залишаються оборона та безпека, соціальний захист, обслуговування державного боргу. Так, на національну безпеку та оборону у 2023 році було спрямовано понад 43 % видатків загального фонду бюджету. Питома вага видатків на освіту, охорону здоров'я та інфраструктуру зменшилася внаслідок переорієнтації ресурсів на забезпечення обороноздатності.

Динаміка показників свідчить про збереження структурного дефіциту бюджету. За даними Державної казначейської служби, у 2023 році дефіцит державного бюджету склав понад 20 % ВВП, що значною мірою компенсувалося зовнішнім фінансуванням, зокрема грантами та пільговими кредитами від міжнародних партнерів.

Таке співвідношення доходів і видатків, з одного боку, є вимушеним заходом у кризових умовах, але з іншого — створює довгострокові ризики фіскальної нестійкості. Тому важливо здійснювати поступовий перехід до відновлення бюджетної збалансованості після стабілізації ситуації. Як зазначено у щоквартальному звіті Міністерства фінансів, одним із пріоритетів на 2024–2026 роки є оптимізація видаткової структури та розширення доходної бази без підвищення фіскального тиску [7].

Податкова політика України в останні роки зазнала суттєвих трансформацій, спричинених як внутрішніми економічними дисбалансами, так і зовнішніми викликами, зокрема війною, міграційною кризою та руйнуванням виробничих потужностей. Основною метою податкової політики у цей період є забезпечення стабільних надходжень до бюджету без надмірного фіскального тиску на бізнес, збереження економічної активності та підтримка платоспроможності населення.

Ефективність податкової політики в умовах війни обмежується як падінням економічної бази оподаткування, так і низьким рівнем податкової дисципліни. Хоча вживаються заходи з цифровізації адміністрування (наприклад, електронні кабінети платників, автоматизація перевірок), проблема тінізації доходів залишається актуальною. Крім того, спостерігається нерівномірність фіскального навантаження між секторами економіки: легальний бізнес несе непропорційно більший податковий тягар у порівнянні з тіньовим сектором.

Серед основних проблем податкової політики слід виокремити:

1. Недосконалість адміністрування ПДВ, зокрема зловживання під час бюджетного відшкодування;

2. Відсутність ефективного податкового контролю у сфері трансфертного ціноутворення;

3. Надмірне регулювання в окремих сферах, що ускладнює ведення бізнесу.

Попри це, уряд зберігає курс на реформування податкової системи з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань. У 2023 році було ухвалено Стратегію реформування податкової системи до 2030 року, яка передбачає спрощення податкової звітності, інтеграцію з базами ЄС, зниження адміністративного навантаження на платників та стимулювання добровільного виконання податкових зобов'язань [8].

Таким чином, стратегічним пріоритетом податкової політики залишається досягнення балансу між фіскальною ефективністю та економічною лояльністю системи оподаткування до реального сектору економіки.

Бюджетна політика України у воєнний період перебуває в умовах високого фіскального навантаження та обмежених внутрішніх ресурсів, що зумовлює необхідність значної зовнішньої підтримки. Основною характеристикою бюджетної політики останніх років є стійкий структурний дефіцит бюджету, який досяг рекордного рівня — у 2023 році він перевищив 1,3 трлн грн, або понад 20 % ВВП. Основними чинниками зростання дефіциту стали пріоритетне фінансування сектору безпеки та оборони, а також соціальних витрат в умовах кризи.

У структурі фінансування дефіциту ключову роль відіграють офіційні зовнішні запозичення та грантова допомога, зокрема від Європейського Союзу, МВФ, США та інших партнерів. Це дало змогу уникнути емісійного фінансування та утримати інфляцію в контрольованих межах. Водночас накопичення боргового навантаження формує довгострокові ризики для стійкості бюджетної системи. Станом на кінець 2023 року державний і гарантований державою борг перевищив 100 % ВВП, що свідчить про

критичну залежність від подальшого реструктуризування умов обслуговування боргу та ефективності боргового менеджменту.

У сфері міжбюджетних трансфертів відбулися зміни, спрямовані на підтримку фінансової спроможності територіальних громад. У 2023 році частка дотацій вирівнювання зросла, а частина субвенцій була переорієнтована на цільову підтримку критичної інфраструктури в постраждалих регіонах. Водночас проблема дисбалансу між спроможністю різних громад залишається актуальною, що потребує подальшого вдосконалення механізмів горизонтального вирівнювання.

Згідно з аналітичним звітом Рахункової палати України, поточна бюджетна політика є кризово-реактивною, але потребує переходу до середньострокового бюджетного планування з фокусом на ефективність використання коштів, оцінку результативності програм і поступове скорочення дефіциту [9].

Фінансова політика України в умовах воєнного стану зазнала суттєвого переформатування, орієнтуючись переважно на короткострокові антикризові інтервенції. Уряд був змушений застосовувати нетрадиційні заходи мобілізації ресурсів, посилити контроль за бюджетними потоками та швидко змінювати пріоритети фінансування відповідно до умов повномасштабної агресії. Основна мета таких заходів — забезпечення функціонування критичних сфер: оборони, безпеки, гуманітарної допомоги та соціального захисту. У період 2022–2024 років фінансова політика України трансформувалася у кризовий режим, у якому пріоритетними стали інструменти швидкого реагування, наведені в Таблиці 1.

Важливим напрямом стала також оптимізація адміністрування: було спрощено порядок закупівель у воєнний період, впроваджено спеціальні бюджетні програми для оперативного фінансування гуманітарних потреб, створено тимчасові схеми розподілу ресурсів в умовах форс-мажорів.

**Таблиця 1. Ключові інструменти антикризової фінансової політики
України (2022–2024).**

№	Інструмент	Опис механізму реалізації
1	Переорієнтація видаткової частини бюджету	Основні ресурси спрямовані на оборону та гуманітарну підтримку ВПО
2	Податкові пільги та мораторії	Тимчасове зменшення фіскального навантаження на МСБ у прифронтових та окупованих регіонах
3	Міжнародне грантове фінансування	Часткове заміщення ринкових запозичень зовнішньою допомогою для збереження макрофінансової стабільності
4	Інституціональне зміцнення бюджетної дисципліни	Запроваджено механізми відкритого контролю за витратами на оборону та відбудову

Джерело: сформовано автором на основі джерел [8,9]

Попри обмежені ресурси, Україна продовжувала виконувати основні зовнішні зобов'язання, що стало позитивним сигналом для донорів і сприяло продовженню фінансової підтримки. Як зазначено у звіті Мінфіну за перше півріччя 2023 року, лише грантова допомога перевищила 37 % надходжень загального фонду бюджету, що свідчить про високу зовнішню залежність і водночас про ефективну координацію з міжнародними фінансовими інституціями [7].

Загалом антикризова фінансова політика України демонструє адаптивність і здатність до швидкої реакції, однак її тривале застосування без переходу до стратегічного відновлення може призвести до структурної розбалансованості публічних фінансів.

Фінансова політика безпосередньо впливає на ключові макроекономічні показники — валовий внутрішній продукт, динаміку інвестиційної активності та рівень зайнятості. У 2022 році через повномасштабне вторгнення Україна зазнала глибокого економічного шоку: падіння ВВП становило 29,1 %, інвестиції скоротилися майже на 38 %, а безробіття зросло до 24 % (за методологією МОП). Такі наслідки були зумовлені як прямими втратами від бойових дій, так і вимушеним переформатуванням державної фінансової політики на антикризові заходи.

У 2023 році спостерігалось поступове відновлення: за попередніми оцінками, зростання реального ВВП склало близько 5,3 %, що стало

результатом як адаптації бізнесу до нових умов, так і значного бюджетного стимулювання внутрішнього попиту. Зокрема, фінансування інфраструктурних та оборонних проєктів мало мультиплікативний ефект на суміжні галузі. Крім того, державна підтримка агросектору, програми компенсацій та релокації виробництв сприяли стабілізації зайнятості у критичних регіонах.

Інвестиційна активність залишається стриманою — головним чином через високі безпекові ризики, невизначеність та зниження прибутковості у багатьох секторах. Однак фіскальна політика відіграє компенсаторну роль: внутрішні державні інвестиції, частково профінансовані через міжнародну допомогу, спрямовуються на енергоефективність, відновлення інфраструктури та підтримку малого бізнесу. Такі заходи, хоч і не можуть повністю замінити приватні інвестиції, дозволяють утримувати виробничу базу.

Паралельно, запровадження спрощених процедур зайнятості та податкових пільг для релокованих підприємств сприяло зниженню офіційного рівня безробіття до 19,7 % у другій половині 2023 року. Уряд також реалізував пілотні програми перекваліфікації та часткової компенсації зарплат для бізнесу, що зберігає робочі місця.

Як наголошується у звіті Національного банку України, роль державної фінансової політики у 2023 році була вирішальною для збереження основ економічної активності, тоді як приватний сектор перебував у стані мінімізації ризиків [10].

У контексті повномасштабної війни державні витрати набули пріоритетного значення як інструмент підтримки економічної життєздатності. В умовах скорочення приватного споживання та інвестицій, саме державні видатки стали ключовим фактором внутрішнього попиту та основним джерелом мультиплікативного ефекту в економіці. Розширення бюджетних програм, зокрема у сферах оборони, інфраструктури та

соціального захисту, не лише частково компенсувало втрати виробництва, але й підтримало зайнятість у пов'язаних секторах.

Оборонні видатки, які у 2023 році перевищили 1,6 трлн грн, окрім безпосереднього військового призначення, активізували діяльність машинобудівних, транспортно-логістичних та будівельних підприємств, що виконували державні замовлення. Аналогічно, державні витрати на відновлення житлової та транспортної інфраструктури в деокупованих регіонах створили короткостроковий стимул для локальних економік.

Додатковий імпульс надала державна підтримка соціально вразливих верств населення — через прямі виплати, субсидії та допомогу внутрішньо переміщеним особам. Ці ресурси сприяли підтримці споживчого попиту та зменшенню глибини соціальної кризи. Водночас надмірна концентрація бюджету на поточних видатках та обслуговуванні боргу обмежує можливості інвестиційного характеру.

Згідно з оцінками Міністерства економіки, мультиплікатор оборонних витрат у 2023 році склав 1,26, а витрат на будівництво — 1,17, що підтверджує здатність державних видатків генерувати зростання ВВП у короткостроковій перспективі. Однак у довгостроковому горизонті така модель не є стійкою без зростання приватних інвестицій і розширення виробничого потенціалу [11].

Таким чином, державні витрати у 2022–2023 роках виконали стабілізаційну функцію та пом'якшили рецесію, проте потребують переорієнтації у бік капітальних інвестицій та структурної модернізації економіки.

Фінансова політика в умовах війни стала ключовим чинником підтримання макроекономічної стабільності в Україні. Її роль проявляється в забезпеченні фіскальної гнучкості, узгодженні бюджетних і грошово-кредитних заходів та збереженні довіри до державних фінансів. Незважаючи на надзвичайні обставини, державі вдалося утримати базові параметри

макроекономічної стабільності — контрольовану інфляцію, стабільність обмінного курсу та поступове зростання ВВП у 2023 році.

Фіскальні заходи, зокрема пріоритетне фінансування критичних потреб, раціоналізація витрат і налагоджена координація з міжнародними партнерами, сприяли уникненню гіперінфляційного сценарію. Уряд забезпечив регулярне виконання соціальних зобов'язань, обслуговування боргу та мінімізацію внутрішніх затримок платежів, що в умовах війни є досягненням макрофінансової стабільності.

Водночас для зниження інфляційного тиску та підтримки валютного ринку фінансова політика супроводжувалася злагодженою монетарною політикою Національного банку України — зокрема, у сфері валютного контролю, регулювання попиту на імпорт і впровадження жорсткої процентної політики. У результаті темпи інфляції знизилися з пікових 26,6 % у 2022 році до 5,1 % на кінець 2023 року.

Однак досягнута стабільність є вразливою. Її підтримка значною мірою залежить від зовнішньої фінансової допомоги, реструктуризації боргу та виваженого управління бюджетним дефіцитом. Як зазначено у Звіті про фінансову стабільність НБУ, головними ризиками залишаються довготривала військова загроза, боргове навантаження та ймовірність зниження зовнішньої підтримки в середньостроковій перспективі [12].

Таким чином, фінансова політика виконала стабілізуючу функцію, але потребує стратегічного переосмислення в напрямі поступового переходу від антикризового управління до політики економічного відновлення.

Фінансова політика України у 2022–2024 роках функціонувала в умовах надвисокої турбулентності, зумовленої як внутрішніми шоками (війна, руйнування інфраструктури, міграція), так і зовнішніми — енергетичною кризою в Європі, коливанням цін на світових ринках та нестабільністю геополітичної ситуації. Основними макроекономічними викликами в цьому контексті стали інфляція, девальваційний тиск і залежність від зовнішнього фінансування.

Пікова інфляція 2022 року (26,6 %) була наслідком не лише зростання вартості імпорту та дефіциту окремих товарів, а й монетизації частини бюджетного дефіциту. У 2023 році завдяки жорсткій монетарній політиці, стабілізації логістики та падінню споживчого попиту, темп зростання цін поступово сповільнився до 5,1 %. Однак інфляційні очікування залишаються нестійкими через невизначеність на ринку енергоресурсів, зростання вартості послуг і нестабільність імпорту [13]

Девальваційний тиск був стриманий запровадженням фіксованим курсом та активною участю НБУ на валютному ринку. Водночас реальний ефективний курс гривні зазнав істотного коригування, що вплинуло на конкурентоспроможність українського експорту та вартість обслуговування імпорту. Ризик повторної девальвації ускладнюється можливими затримками міжнародного фінансування та скороченням золотовалютних резервів.

Крім цього, Україна залишається надзвичайно чутливою до зовнішніх ризиків, а особливо до можливого послаблення зовнішньої бюджетної підтримки, коливань світових цін на продовольство, енергоносії та логістичні послуги, зміни монетарної політики ключових центральних банків (ФРС, ЄЦБ), що впливає на доступність пільгового фінансування для країн із підвищеним ризиком.

Згідно з оцінками МВФ, у середньостроковій перспективі Україна має обмежений простір для проциклічної фінансової політики, тому збереження макроекономічної стабільності залежить від послідовності реформ, підвищення ефективності державних витрат і зміцнення інституційного середовища [14].

Фінансова стратегія України в умовах повномасштабної війни була змушена трансформуватись у режим кризового управління. Такий формат, хоч і забезпечив короткострокову стабілізацію, виявив низку системних недоліків, які в середньостроковій перспективі можуть ускладнити процес економічного відновлення.

Передусім слід відзначити дисбаланс структури державних фінансів. Надмірна концентрація ресурсів на поточних витратах — оборона, соціальна підтримка, обслуговування боргу — залишає обмежений простір для фінансування розвитку, зокрема інвестицій у модернізацію, інфраструктуру та людський капітал. Така структура є обґрунтованою в умовах війни, але вимагає переосмислення після стабілізації.

Другий критичний недолік, це висока фрагментованість стратегічних документів. Наявність великої кількості програм і концепцій без належної інтеграції у єдину середньострокову фінансову рамку ускладнює координацію політики між урядовими відомствами, підриває прогнозованість для бізнесу та донорів.

Третім є низька результативність програмно-цільового методу бюджетування, який формально впроваджений, але часто не супроводжується реальними індикаторами ефективності. Це призводить до ситуації, коли обсяг фінансування не пов'язується із досягнутими результатами, а аудит залишається формальним.

Окремо варто зазначити обмежену фіскальну децентралізацію в кризових умовах. Хоча органи місцевого самоврядування зберегли частину доходів, більшість трансфертів спрямовувалась у централізованому порядку, що знижувало оперативність реагування на локальні виклики.

Як підкреслюється у Звіті Світового банку, одним із головних ризиків для української фінансової стратегії є «висока короткострокова орієнтація», що обумовлює реактивність політики, слабку прив'язку до стратегічних цілей та підвищену вразливість до зовнішніх шоків [15].

Після фази екстреного фіскального реагування, що була викликана повномасштабною війною, Україна потребує системного переходу до структурних реформ у фіскальній сфері, які мають на меті не лише відновлення бюджетної збалансованості, а й підвищення ефективності управління публічними фінансами в довгостроковій перспективі. Такі реформи мають охоплювати три основні напрямки: модернізацію доходної

бази, трансформацію видаткової політики та зміцнення інституційної спроможності.

По-перше, важливим завданням є розширення податкової бази без збільшення ставок. Це передбачає боротьбу з тіньовою економікою, поліпшення адміністрування податків, впровадження електронного обліку доходів, а також перегляд системи податкових пільг, які часто не мають обґрунтованого економічного ефекту. Особливу увагу слід приділити реформі ПДВ, яка залишається джерелом значних зловживань через схеми фіктивного відшкодування.

По-друге, необхідна оптимізація видаткової частини бюджету. Це включає перехід від утриманських підходів до програмно-результативного фінансування, орієнтацію на продуктивні державні інвестиції та скорочення неефективних субсидій. Сучасна бюджетна модель має враховувати не лише обсяг витрат, а й їхню ефективність і вплив на соціально-економічні результати.

По-третє, реформування фіскальної системи потребує інституційного укріплення, зокрема незалежного аудиту державних фінансів, прозорості у публічних закупівлях, розвитку цифрових інструментів моніторингу та прогнозування бюджету. Необхідна також гармонізація з європейськими стандартами управління публічними фінансами, як того вимагає Угода про асоціацію з ЄС.

Як зазначено у звіті Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), Україна має значний потенціал для підвищення ефективності фіскальної політики за рахунок переходу від короткострокового виживання до середньострокового планування, а також посилення підзвітності бюджетного процесу [16].

Покращення податкової та бюджетної політики України потребує комплексного підходу, що передбачає синхронну реалізацію взаємопов'язаних реформ у сферах фіскальної дисципліни, адміністрування, прозорості та стратегічного планування. Поточний вектор трансформації має

зміститися від короткострокових реактивних рішень до стабільної, передбачуваної та стимулюючої моделі державного фінансового управління.

У частині податкової політики першочерговими завданнями виступають спрощення податкової системи для представників малого та середнього бізнесу за умов збереження достатнього фіскального потенціалу, ліквідація зловживань у сфері податку на додану вартість і трансфертного ціноутворення, а також посилення податкової відповідальності великих платників шляхом підвищення якості аудиту. Важливою умовою зниження адміністративного тиску на сумлінних платників податків є впровадження ризик-орієнтованих підходів до проведення перевірок. Окремого аналізу потребує чинна система податкових пільг, значна частина яких є економічно необґрунтованою, не генерує позитивного ефекту для економіки та знижує прозорість податкового середовища.

У сфері бюджетної політики необхідним є запровадження середньострокового бюджетного планування, що дозволить уникнути ситуативного перерозподілу ресурсів і забезпечити стабільність фіскальних пріоритетів. Водночас розвиток програмно-цільового методу бюджетування має супроводжуватися впровадженням чітких результативних індикаторів. Пріоритетом також виступає цифровізація бюджетного процесу, зокрема шляхом використання публічних електронних платформ для моніторингу та аналітики. Крім того, посилення бюджетної децентралізації повинно включати не лише передачу повноважень з розподілу витрат, а й розширення податкової автономії органів місцевого самоврядування. Згідно з аналітичним оглядом Київської школи економіки, стратегічна мета, це сформувати податково-бюджетну систему, яка не лише акумулює доходи, а й створює умови для економічного зростання через прозорі правила гри, довіру до держави та ефективне використання ресурсів [17].

Ефективність фінансової політики безпосередньо залежить від інституційної спроможності держави забезпечувати її реалізацію. В умовах системної нестабільності, посилення зовнішніх загроз та зміщення фокусу з

економічного розвитку на виживання, питання інституційного забезпечення сталого фінансового управління набуває критичного значення. Мова йде не лише про юридичну та адміністративну інфраструктуру, а й про здатність інституцій забезпечити довгострокову прогнозованість, прозорість і підзвітність фіскальної системи.

Ключовими складовими такого забезпечення є незалежність і професійна спроможність фіскальних інституцій — зокрема Міністерства фінансів, Державної податкової служби та Державної казначейської служби. Ці органи мають не лише технічно реалізовувати політику, а й брати участь у її стратегічному формуванні на основі даних і ризик-орієнтованого підходу.

А також посилення інституцій зовнішнього контролю, зокрема Рахункової палати, парламентських комітетів, громадських аудитів. Надання цим структурам реальних важелів впливу та незалежності є передумовою зниження корупційних ризиків.

Ще одним важливим аспектом є цифровізація фінансового управління — автоматизація процесів бюджетування, адміністрування податків і моніторингу виконання програм значно зменшує простір для ручного втручання та підвищує якість управлінських рішень. Впровадження цифрових платформ типу «Є-розподіл» або «Є-бюджет» дозволяє не лише контролювати фінанси, а й формувати аналітичну базу для подальшої політики.

Інституційна сталість у співпраці з міжнародними донорами. Багаторівнева координація проєктів міжнародної технічної допомоги, а також включення зовнішньої підтримки у середньострокове бюджетне планування забезпечують більшу передбачуваність державних фінансів.

Професіоналізація державної служби у фіскальному секторі — через навчання, підвищення оплати праці, створення механізмів стримувань і противаг.

Як зазначено у звіті SIGMA (спільної ініціативи ЄС і OECD), Україна має всі підстави для створення цілісної системи управління публічними

фінансами, однак реалізація залежить від наявності політичної волі, правової стабільності та довіри до незалежних інституцій [18].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У статті встановлено, що фінансова політика України в умовах воєнного стану виконує стабілізаційну функцію, але залишається переважно реактивною та короткостроковою. Виявлено низку системних проблем, зокрема фіскальні дисбаланси, обмежену ефективність бюджетного планування та фрагментованість інституційного середовища. Обґрунтовано необхідність переходу до середньострокового бюджетного планування, перегляду податкових стимулів та посилення прозорості використання публічних фінансів. Запропоновано напрями реформ, орієнтовані на зміцнення фіскальної стійкості та узгодження з європейськими стандартами. Отримані результати можуть бути використані при формуванні стратегій післявоєнного економічного відновлення та модернізації фінансової системи.

Література

1. Коцюрубенко Г. М. Фінансова політика як складова економічної політики держави. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022. № 21. С. 21-25. DOI:10.32680/2409-9260-2022-5-6-294-295-21-27
2. Кобеля М. Я. Теоретичні положення та суть фінансової політики держави. *Економіка та держава*, 2020. № 3. С. 160-164. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.160
3. Малишко, В., Буторін, Д. (2022). Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Економічний простір*. 2022 №(182), 120-123. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-19>
4. Міністерство фінансів України. Основні напрями бюджетної політики на 2024-2026 роки. URL: <https://mof.gov.ua>

5. Рада з фінансової стабільності. Основні загрози фінансовій стабільності. Звіт за 2023 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/RFS_Report_2023.pdf

6. International Monetary Fund. Ukraine: Staff Report for the 2023 Article IV Consultation. April 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/04/11/Ukraine-2023-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-531631>

7. Міністерство фінансів України. Звіт про виконання державного бюджету за 2023 рік. URL: <https://mof.gov.ua/uk/reports-of-the-budget-execution>

8. Кабінет Міністрів України. Стратегія реформування податкової системи України до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua>

9. Рахункова палата України. Аналітичний звіт про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. URL: <https://rp.gov.ua>

10. Національний банк України. Інфляційний звіт, січень 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua>

11. Міністерство економіки України. Оцінка ефектів фіскальної політики у 2023 році. URL: <https://www.me.gov.ua>

12. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua>

13. Національний банк України. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у 2023 році. <https://bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2023-rotsi?>

14. International Monetary Fund. Ukraine: First Review Under the Extended Fund Facility Arrangement. November 2023. URL: <https://www.imf.org>

15. World Bank. Ukraine Country Economic Memorandum: Restoring Medium-Term Growth. December 2023. URL: <https://www.worldbank.org>

16. OECD. Supporting Ukraine's Public Finance Management Reform. November 2023. URL: <https://www.oecd.org>

17. Kyiv School of Economics. Public Finance Reform Roadmap for Ukraine. October 2023. URL: <https://kse.ua>

18. SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management). *Ukraine Public Financial Management Assessment*. July 2023. URL: <https://www.sigmaweb.org>

References

1. Kotsiurubenko, H.M. (2022), “Financial policy as a component of the state's economic policy”, *Naukovyj visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, vol. 21, pp. 21-25. DOI:10.32680/2409-9260-2022-5-6-294-295-21-27

2. Kobelia, M. (2020), “Theoretical provisions and essence of financial policy of the state”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 160-164. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.160

3. Malyshko, V. and Butorin, D. (2022), “Financial policy of Ukraine in the context of economic globalization”, *Ekonomichnyj prostir*, vol. (182), pp. 120-123. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-19>

4. Ministry of Finance of Ukraine (2023), “Main directions of budget policy for 2024-2026”, available at: <https://mof.gov.ua> (Accessed 05 July 2025).

5. National Bank of Ukraine (2024), “Financial Stability Board. Key Threats to Financial Stability. Report for 2023”, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/RFS_Report_2023.pdf (Accessed 05 July 2025).

6. International Monetary Fund (2023), “Ukraine: Staff Report for the 2023 Article IV Consultation”, available at: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/04/11/Ukraine-2023-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-531631> (Accessed 05 July 2025).

7. Ministry of Finance of Ukraine (2024), “Report on the implementation of the state budget for 2023”, available at: <https://mof.gov.ua/uk/reports-of-the-budget-execution> (Accessed 05 July 2025).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), “Strategy for reforming the tax system of Ukraine until 2030”, available at: <https://www.kmu.gov.ua> (Accessed 05 July 2025).

9. Accounting Chamber of Ukraine (2024), “Analytical report on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2023”, available at: <https://rp.gov.ua> (Accessed 05 July 2025).

10. National Bank of Ukraine (2024), “Inflation report, January 2024”, available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 05 July 2025).

11. Ministry of Economy of Ukraine (2024), “Assessment of the effects of fiscal policy in 2023”, available at: <https://www.me.gov.ua> (Accessed 05 July 2025).

12. National Bank of Ukraine (2023), “Financial stability report, December 2023”, available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 05 July 2025).

13. National Bank of Ukraine (2024), “NBU 2023 Inflation Update”, available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2023-rotsi>? (Accessed 05 July 2025).

14. International Monetary Fund (2023), “Ukraine: First Review Under the Extended Fund Facility Arrangement”, available at: <https://www.imf.org> (Accessed 05 July 2025).

15. World Bank (2023), “Ukraine Country Economic Memorandum: Restoring Medium-Term Growth”, available at: <https://www.worldbank.org> (Accessed 05 July 2025).

16. OECD (2023), “Supporting Ukraine's Public Finance Management Reform”, available at: <https://www.oecd.org> (Accessed 05 July 2025).

17. Kyiv School of Economics (2023), “Public Finance Reform Roadmap for Ukraine”, available at: <https://kse.ua> (Accessed 05 July 2025).

18. SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management) (2023), “Ukraine Public Financial Management Assessment”, available at: <https://www.sigmaweb.org> (Accessed 05 July 2025).

Стаття надійшла до редакції 11.07.2025 р.